

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย อภิปรายและข้อเสนอแนะ

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยกึ่งทดลองแบบ 2 กลุ่มวัดผลก่อนและหลังการสอนเพื่อศึกษาความรู้ เจตคติ และการปฏิบัติตัวของมารดาที่ได้รับการสอนเรื่องการปฏิบัติตัวหลังคลอดโดยวิธีการบรรยายร่วมกับสถานการณ์จำลองและเปรียบเทียบความรู้ เจตคติ และการปฏิบัติตัวเรื่องการปฏิบัติตัวหลังคลอดระหว่างมารดาที่ได้รับการสอนโดยวิธีบรรยายร่วมกับสถานการณ์จำลองกับมารดาที่ได้รับการสอนปกติ รวมทั้งจำแนกตามอายุและระดับการศึกษา

สมมติฐานการวิจัย

1. ความรู้ และ เจตคติของมารดาที่หลังการสอนโดยวิธีบรรยายร่วมกับสถานการณ์จำลอง หลังการสอน สูงกว่าก่อนการสอน
2. ความรู้ เจตคติ และการปฏิบัติตัวของมารดาเรื่องการปฏิบัติตัวหลังคลอดที่ได้รับการสอนโดยวิธีบรรยายร่วมกับสถานการณ์จำลองสูงกว่ามารดา ที่ได้รับการสอนตามปกติ
3. ความรู้ เจตคติและการปฏิบัติตัวของมารดาเรื่องการปฏิบัติตัวหลังคลอดหลังการสอนโดยวิธีบรรยายร่วมกับสถานการณ์จำลองของมารดาอายุ 20-35 ปี สูงกว่ามารดาอายุต่ำกว่า 20 ปี
4. มารดาที่มีการศึกษาระดับสูงกว่าจะมีความรู้ เจตคติ และการปฏิบัติตัวเรื่องการปฏิบัติตัวหลังคลอดหลังการสอนโดยวิธีบรรยายร่วมกับสถานการณ์จำลอง มากกว่ามารดาที่มีการศึกษาระดับต่ำกว่า

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรในการวิจัยครั้งนี้ คือ มารดาครรภ์แรกที่ตั้งครรภ์ครบกำหนด 38-42

สปีดาร์ท และคลอดปกติที่โรงพยาบาลราชวิถีมีอายุไม่เกิน 35 ปี มีการศึกษาตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 กลุ่มตัวอย่างที่ใช้คือมารดาครรภ์แรกที่มาฝากครรภ์และคลอดบุตรที่โรงพยาบาลราชวิถีจำนวน 60 คน แบ่งออกเป็น 2 กลุ่มคือ กลุ่มทดลองจำนวน 30 คนได้รับการสอนโดยวิธีบรรยายร่วมกับสถานการณ์จำลองและกลุ่มควบคุมจำนวน 30 คนได้รับการสอนตามปกติจากพยาบาลวิชาชีพการเลือกกลุ่มตัวอย่างกระทำโดยคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างตามคุณสมบัติที่กำหนดไว้โดยจัดกลุ่มออกเป็นคู่ (Matched pair) แล้วทำการสุ่มอย่างแบบง่าย (Simple random sampling) ด้วยการจับฉลากเข้ากลุ่ม โดยมารดาคนแรกที่จับฉลากได้ในแต่ละคู่จะได้กลุ่มทดลอง ส่วนมารดาที่เหลือจะอยู่ในกลุ่มควบคุม

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยมี 2 ประเภท คือ เครื่องมือที่ใช้ดำเนินการทดลองและเครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล

1. เครื่องมือที่ใช้ดำเนินการทดลอง ประกอบด้วยบันทึกการสอนเรื่องการปฏิบัติตัวหลังคลอดและสถานการณ์จำลองโดยการเขียนรวม 5 สถานการณ์ เครื่องมือดังกล่าวผู้วิจัยสร้างขึ้นเองโดยอาศัยการศึกษาจากเอกสาร ตำราที่เกี่ยวข้องและนำเสนอผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 10 ท่าน ตรวจสอบความตรงตามเนื้อหาและใช้เกณฑ์การยอมรับ 8 ใน 10 ท่านนำมาปรับปรุงแก้ไขแล้วนำไปใช้กับกลุ่มตัวอย่างที่กำหนดไว้

2. เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยสร้างขึ้นเองรวมทั้งหมด 3 ชุดคือ ชุดที่ 1 แบบทดสอบความรู้เรื่องการปฏิบัติตัวหลังคลอดประกอบด้วย 2 ส่วน ส่วนแรกเป็นคำถามสภาพส่วนบุคคลจำนวน 5 ข้อ ส่วนที่ 2 เป็นแบบทดสอบความรู้ในลักษณะปรนัยชนิดเลือกตอบ 3 ตัวเลือกจำนวน 25 ข้อ

ชุดที่ 2 แบบสอบถามเจตคติเรื่องการปฏิบัติตัวหลังคลอดมีข้อความจำนวน 25 ข้อและคำตอบเป็นมาตราส่วนประมาณค่า 3 ระดับ

ชุดที่ 3 แบบสังเกตการปฏิบัติตัว มีลักษณะเป็นแบบตรวจสอบข้อรายการพฤติกรรมย่อยของพฤติกรรมกรรมการปฏิบัติตัวหลังคลอด จำนวน 46 ข้อ

เครื่องมือในการรวบรวมข้อมูลทั้ง 3 ชุด ตรวจสอบความตรงตามเนื้อหาและเกณฑ์

ตัดสินระดับคะแนนโดยผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 10 ท่าน ที่ตรวจสอบเครื่องมือที่ใช้ในการดำเนินการทดลองและใช้เกณฑ์การยอมรับ 8 ใน 10 ท่านเช่นเดียวกัน หลังจากปรับข้อคำถามและคำตอบแล้วนำไปตรวจสอบความตรงตามสภาพ โดยใช้มารดาครรภ์แรกที่ฝากครรภ์ และคลอดบุตรที่โรงพยาบาลรามธิบดี และมีคุณสมบัติใกล้เคียงกับประชากรจำนวน 15 คน และหาค่าความเที่ยงได้ดังนี้

- ชุดที่ 1 แบบทดสอบความรู้เรื่องการปฏิบัติตัวหลังคลอดหาความเที่ยงโดยใช้สูตรคูเดอร์ริชาร์ดสัน-20 ได้ค่าความเที่ยง 0.78
- ชุดที่ 2 แบบสอบถามเจตคติเรื่องการปฏิบัติตัวหลังคลอดหาความเที่ยงโดยใช้สูตรสัมประสิทธิ์ แอลฟาของครอนบาช ได้ค่าความเที่ยง 0.72
- ชุดที่ 3 แบบสังเกตการปฏิบัติตัวหาความเที่ยงโดยการหาความสอดคล้องระหว่างผู้สังเกตตามวิธีของวิลเลียม เอ สกอตต์ ได้ค่าความเที่ยง 0.99

การดำเนินการวิจัย

1. ขึ้นเตรียมการขอความร่วมมือในการดำเนินการวิจัยและเก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้ที่เกี่ยวข้องในการเลือกกลุ่มตัวอย่างและจัดเตรียมสถานที่สอนไว้โดยเฉพาะ
2. ขึ้นดำเนินการทดลองเลือกกลุ่มตัวอย่างตามคุณสมบัติที่ระบุไว้ครั้งละ 6 คนและจัดแบ่งกลุ่มเป็น 2 กลุ่ม กลุ่มละ 3 คน และดำเนินการดังนี้
  - 2.1 ทดสอบก่อนการทดลองทั้ง 2 กลุ่ม ด้วยแบบทดสอบความรู้และแบบสอบถามเจตคติเรื่องการปฏิบัติตัวหลังคลอด
  - 2.2 ทำการสอนมารดา โดยวิธีบรรยายร่วมกับสถานการณ์จำลองในกลุ่มทดลองครั้งละ 3 คน ตามบันทึกการสอนที่กำหนดเนื้อหาไว้โดยแบ่งสอนเป็น 3 ครั้ง ห่างกันครั้งละ 1 สัปดาห์ตามวันที่แพทย์นัดมาตรวจครรภ์ครั้งต่อไป เมื่อสอนครบตามบันทึกการสอนแล้วรอให้มารดาคลอดบุตร และติดตามมารดาอย่างต่อเนื่องในระยะเวลาหลังคลอดบุตรปกติ 12 ชั่วโมงโดยผู้วิจัยไปทำการนิเทศมารดาตามแผนการนิเทศที่กำหนดไว้ 3 ครั้ง เพื่อให้ความช่วยเหลือให้คำแนะนำ กระตุ้น ส่งเสริมให้มารดาปฏิบัติตัวหลังคลอดได้ถูกวิธี

สำหรับกลุ่มควบคุมที่ได้รับการสอนตามปกติจากพยาบาลวิชาชีพ ผู้วิจัยจะติดตามดูวันที่มารดาคลอด และวันที่แพทย์อนุญาตให้กลับบ้าน

2.3 ทดสอบหลังการทดลองทั้ง 2 กลุ่มด้วยแบบทดสอบความรู้และแบบสอบถามเจตคติชุดเดิม และผู้วิจัยหรือผู้ช่วยวิจัยจะประเมินการปฏิบัติตัวหลังคลอด โดยใช่แบบสังเกตแสดงพฤติกรรมย่อยเป็นรายชื่อที่กำหนดไว้ โดยผู้วิจัยและผู้ช่วยวิจัยจะแบ่งการสังเกตมารดากลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมกลุ่มละ 15 คน

การวิเคราะห์ข้อมูล

นำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์โดยหาค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของคะแนนความรู้ และเจตคติของมารดาที่ได้รับการสอนโดยวิธีบรรยายร่วมกับสถานการณ์จำลอง ระหว่างก่อนการสอน และหลังการสอนโดยทดสอบค่า t (t-test) และเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยคะแนนความรู้ เจตคติและการปฏิบัติตัวของมารดาที่ได้รับการสอนโดยวิธีบรรยายร่วมกับสถานการณ์จำลองกับมารดาที่ได้รับการสอนตามปกติรวมทั้ง เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยคะแนนความรู้เจตคติ และการปฏิบัติของมารดาที่ได้รับการสอนโดยใช้วิธีบรรยายร่วมกับสถานการณ์จำลอง โดยการจำแนกตามอายุและระดับการศึกษา โดยใช้การวิเคราะห์ความแปรปรวนร่วม (Analysis of Covariance)

สรุปผลการวิจัย

1. สถานภาพของกลุ่มตัวอย่าง มารดาที่ได้รับการสอนเรื่องการปฏิบัติตัวหลังคลอด ทั้งกลุ่มควบคุมและกลุ่มทดลองส่วนมากมีอายุระหว่าง 20-35 ปี คิดเป็นร้อยละ 63.40 และอายุต่ำกว่า 20 ปี คิดเป็นร้อยละ 36.60 ส่วนมารดาที่จำแนกตาม ระดับการศึกษา พบว่า ส่วนใหญ่ได้รับการศึกษา ระดับประถมศึกษา คิดเป็นร้อยละ 53.30 รองลงมา คือระดับมัธยมศึกษาคิดเป็นร้อยละ 33.30 และน้อยที่สุดคือ ระดับอุดมศึกษา คิดเป็นร้อยละ 13.40 (ตารางที่ 1)

2. มารดาที่ได้รับการสอน เรื่องการปฏิบัติตัวหลังคลอดโดยวิธีบรรยายร่วม

กับสถานการณ์จำลอง มีความรู้ เจตคติ และการปฏิบัติตัวโดยส่วนรวมหลังการสอนอยู่ในระดับดี ทั้ง 3 ด้าน (ตารางที่ 2)

3. ค่าเฉลี่ยของคะแนน ความรู้ และเจตคติของมารดาเรื่องการปฏิบัติตัวหลังคลอด ก่อนการสอนและหลังการสอน โดยวิธีบรรยายร่วมกับสถานการณ์จำลองและการสอนตามปกติ พบว่า

3.1 ก่อนและหลัง การสอนโดยวิธีบรรยายร่วมกับสถานการณ์จำลอง มารดา มีความรู้ และเจตคติ เรื่องการปฏิบัติตัวหลังคลอด แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ ระดับ .01 และเมื่อพิจารณาจากค่าคะแนนเฉลี่ยพบว่า คะแนนหลังการสอน สูงกว่าก่อนการสอน (ตารางที่ 3)

3.2 ก่อนและหลังการสอนตามปกติมารดา มีความรู้ และเจตคติ เรื่องการปฏิบัติตัวหลังคลอด แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ ระดับ .01 และเมื่อพิจารณาจากค่าคะแนนเฉลี่ย พบว่า คะแนนหลังการสอน สูงกว่าก่อนการสอน (ตารางที่ 4)

4. ค่าเฉลี่ยของคะแนนความรู้ และเจตคติของมารดา เรื่องการปฏิบัติตัวหลังคลอดก่อนการสอนโดยวิธีบรรยายร่วมกับสถานการณ์จำลอง และการสอนตามปกติไม่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ .01 (ตารางที่ 5)

5. ค่าเฉลี่ยของคะแนนความรู้ เจตคติ และการปฏิบัติตัว ของมารดาเรื่องการปฏิบัติตัวหลังคลอด หลังการสอนโดยวิธีบรรยายร่วมกับสถานการณ์จำลองและการสอนตามปกติ พบว่า

5.1 หลังการสอนโดยวิธีบรรยายร่วมกับสถานการณ์จำลอง และการสอนตามปกติ มารดา มีความรู้ เจตคติ และการปฏิบัติตัวโดยรวมเรื่องการปฏิบัติตัวหลังคลอดแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ ระดับ .01 และเมื่อพิจารณาจากค่าคะแนนเฉลี่ยพบว่าคะแนนความรู้ เจตคติ และการปฏิบัติตัว โดยรวมหลังการสอนโดยวิธีบรรยายร่วมกับสถานการณ์จำลอง สูงกว่าการสอนตามปกติ (ตารางที่ 6)

5.2 หลังการสอนโดยวิธีบรรยายร่วมกับสถานการณ์จำลอง และการสอนตามปกติ มารดา มีการปฏิบัติตัวในพฤติกรรมกรรมการปฏิบัติด้านการดูแลเต้านมและให้นมบุตร การอาบน้ำและเช็ดสะดือบุตร การรักษาความสะอาดร่างกายและแผลฝีเย็บ และการบริหารร่างกาย แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ ระดับ .01 และเมื่อพิจารณาจากค่าคะแนนเฉลี่ยพบ

ว่า คะแนนการปฏิบัติตัวในพฤติกรรมแต่ละด้าน ดังกล่าวมาข้างต้น ของมารดาที่ได้รับการสอน โดยวิธีบรรยายร่วมกับสถานการณ์จำลอง สูงกว่า การสอนตามปกติ

ส่วนการปฏิบัติตัวในพฤติกรรมด้านการรับประทานอาหารและการพักผ่อน ของมารดาที่ได้รับการสอนโดยวิธีบรรยายร่วมกับสถานการณ์จำลอง และการสอนตามปกติ ไม่มี ความแตกต่างกัน (ตารางที่ 7)

6. ค่าเฉลี่ยของคะแนนความรู้ และเจตคติ เรื่องการปฏิบัติตัวหลังคลอด หลัง การสอนโดยวิธีบรรยายร่วมกับสถานการณ์จำลอง ทั้งกลุ่มควบคุมและกลุ่มทดลอง พบว่า

6.1 คะแนน ความรู้ และเจตคติ เรื่องการปฏิบัติตัวหลังคลอด หลังการ สอนโดยวิธีบรรยายร่วมกับสถานการณ์จำลอง ของมารดาที่มีอายุต่ำกว่า 20 ปี และอายุระหว่าง 20-35 ปีไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐานที่ว่า ความรู้ และเจตคติ เรื่องการปฏิบัติตัวหลัง การสอนโดยวิธีบรรยายร่วมกับสถานการณ์จำลอง ของมารดาที่มีอายุ ระหว่าง 20-35 ปี สูง กว่า มารดาที่มีอายุต่ำกว่า 20 ปี (ตารางที่ 8-9)

6.2 คะแนนความรู้ และเจตคติ เรื่องการปฏิบัติตัวหลังคลอด หลังการสอน โดยวิธีบรรยายร่วมกับสถานการณ์จำลอง ของมารดาที่มีระดับการศึกษา ประถมศึกษา มัธยมศึกษา และอุดมศึกษา ไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐานที่ว่า มารดาที่มีการศึกษาระดับสูงกว่า จะ มีความรู้ และเจตคติเรื่องการปฏิบัติตัวหลังคลอด หลังการสอนโดยวิธีบรรยายร่วมกับสถานการณ์จำลอง สูงกว่า มารดาที่มีการศึกษาระดับต่ำกว่า (ตารางที่ 10-11)

อภิปรายผลการวิจัย

จากการศึกษาผลของการสอน เรื่องการปฏิบัติตัวหลังคลอดโดยวิธีบรรยายร่วม กับสถานการณ์จำลอง ต่อความรู้ เจตคติ และการปฏิบัติตัวของมารดาสามารถอภิปรายประ เเด็น ที่สำคัญตามแนวสมมติฐานได้ดังนี้

1. ความรู้และเจตคติ ของมารดาที่ได้รับการสอนโดยวิธีบรรยายร่วมกับ สถานการณ์จำลอง สูงกว่าก่อนการสอนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 เป็นไปตามสมมติฐาน ที่ตั้งไว้ อภิปรายได้ว่าการสอนโดยวิธีบรรยายร่วมกับสถานการณ์จำลอง เป็นกิจกรรมการสอน ที่ทำให้เกิดการเรียนรู้ที่ดี เนื่องจาก มารดามีค่าคะแนนเฉลี่ยที่เพิ่มขึ้นทั้งในด้านความรู้ และ

เจตคติ ภายหลังจากการสอน ทั้งนี้เป็นผลจากองค์ประกอบที่สำคัญ 3 ประการ คือ สิ่งเร้า หรือสถานการณ์ที่เป็นสิ่งเร้า ผู้เรียน และการตอบสนอง โดยมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกันอย่างเหมาะสม (Hilgard and Bower, 1975; อرنันท์ หาญยุทธ, 2532) ซึ่งสิ่งเร้าที่ผู้วิจัย ได้จัดให้กับมารดา ประกอบด้วยเนื้อหาการสอนเรื่องการปฏิบัติตัวหลังคลอด ซึ่งคัดเลือกเฉพาะ เรื่องที่สำคัญที่มารดาต้องการจะทราบและจำเป็นต้องปฏิบัติในสภาพจริงจากการศึกษาเอกสารงาน วิจัยและโดยการสัมภาษณ์มารดาหลังคลอดที่มาตรวจตามนัดถึงความต้องการคำแนะนำ เรื่องการ ปฏิบัติหลังคลอด และจัดทำเป็นบันทึกการสอนที่มีวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรม กิจกรรมการเรียน การสอนและการประเมินผลชัดเจน โดยยึดหลักความต้องการ การเรียนรู้ของผู้เรียนซึ่ง เรดแมน (Redman, 1976) ได้ให้แนวคิดว่าการสอนในเรื่องที่ผู้เรียนต้องการ หรือพอใจ จะกระตุ้นให้ เกิดแรงจูงใจที่จะใช้ความพยายามเรียนมากขึ้น มีความตั้งใจ ระวัง พยายามจำ หรือแก้ปัญหา มากขึ้น ซึ่งมีผลทำให้เกิดการเรียนรู้ง่ายและเร็วขึ้น นอกจากนี้สิ่งเร้าที่ให้กับมารดาครั้งนี้สามารถ ผ่านอวัยวะสัมผัสหลายทาง ซึ่งมีผลต่อการเรียนรู้มากกว่าสิ่งเร้าทางเดียว (Clayton, 1963) ได้แก่ รูปภาพสี่ประกอบการบรรยาย การสาธิตประกอบการสอน ซึ่งผู้เรียนได้รับโดยการเห็น และได้ยิน และการใช้สถานการณ์จำลองในรูปของการเขียน ให้มารดาอภิปรายปัญหาเป็นกลุ่ม ซึ่งได้รับด้วยการพูดอ่านออกเสียง และแสดงความคิดเห็น ซึ่งสิ่งเร้าดังกล่าวนี้ คลาร์ก (Clarke, 1986) เชื่อว่าผู้เรียนจะคงไว้ซึ่งการรับรู้ข้อมูลได้ ร้อยละ 90 จะช่วยให้เกิดการ เรียนรู้ที่ดีเช่นกัน

สำหรับผู้เรียน มีส่วนสนับสนุนให้เกิดการเรียนรู้ที่ดีเช่นเดียวกันจะ เห็นได้จาก มารดาที่ได้รับการสอนโดยวิธีบรรยายร่วมกับสถานการณ์จำลองทุกคน ซึ่งผู้วิจัยยึดกฎแห่งความ พร้อมของธอร์นไดค์ ที่กล่าวว่า ผู้เรียนที่มีความพร้อมทั้งทางร่างกายและจิตใจ ย่อมส่งผลให้ เกิดการเรียนรู้ที่ดี และเมื่อได้รับการฝึกหัดโดยจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ที่อาศัยหลักการ เรียนรู้ของโนว์ส (อ้างถึงใน วิเชียร ทวีลาภ, 2520) ที่ให้แนวคิดที่ผู้ใหญ่อต้องการยอมรับ และการมีส่วนร่วมในกิจกรรมมากขึ้นเรียน และจะยึดศูนย์กลางการเรียนรู้ที่ปัญหาที่พบสามารถนำ ไปใช้ได้จริง ดังนั้นมารดาทุกคนที่ได้รับการสอนโดยวิธีนี้ กล่าวได้ว่าเป็นผู้ที่มีความพร้อมที่จะ เรียนรู้ มีความตั้งใจจริง และมาฟังการสอนตามวันนัดทุกครั้งติดต่อกัน และร่วมแสดงความคิด เห็น อภิปรายปัญหา จากสถานการณ์จำลอง โดยเฉพาะการอภิปรายร่วมกันจะช่วยปลูกฝังเจตคติ เชิงบวกต่อสถานการณ์ให้กับผู้เรียน (สมคิด รักษาสัตย์, 2526) จึงมีผลทำให้เกิดการตอบสนอง

หลังการสอนที่ดี มีค่าคะแนนเฉลี่ยความรู้ และ เจตคติ หลังการสอนสูงกว่าการสอน ซึ่ง เชื่อว่าการตอบสนองนี้เกิดจากการเคลื่อนย้ายการตอบสนองต่อสิ่งเร้า ด้วยการเชื่อมโยงสิ่งเร้าหนึ่ง ไปยังอีกสิ่ง เร้าหนึ่ง

2. ความรู้ เจตคติ และการปฏิบัติตัว เรื่องการปฏิบัติตัวหลังคลอด ของมารดาที่ได้รับ การสอนโดยวิธีบรรยายร่วมกับสถานการณ์จำลองสูงกว่ามารดาที่ได้รับการสอนตามปกติอย่าง มีนัยสำคัญทางสถิติที่ ระดับ .01 ทั้งนี้ เนื่องจากการสอนโดยวิธีบรรยายร่วมกับสถานการณ์จำลอง เป็นการสอนรูปแบบใหม่ที่ได้จัดกิจกรรมการเรียนการสอนผสมผสานกันหลายด้าน โดยเน้นบทบาท ให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมตลอดเวลา เป็นการเพิ่มสิ่งเร้าโดยให้มารดามีโอกาสแสดงความคิดเห็น ชักถาม ทดลองปฏิบัติตลอดจนหาแนวทางในการแก้ปัญหาตามสถานการณ์ที่สร้างขึ้น โดย เน้นปัญหาที่พบได้บ่อยในระยะหลังคลอด ซึ่งการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนดังกล่าว จะสามารถถ่ายโยงการเรียนรู้ไปสู่สภาพจริงได้ และปฏิบัติได้ถูกต้องสอดคล้องกับขั้นตอนกระบวนการเรียนรู้ของ กานเย่ ในขั้นการนำความรู้ออกมาใช้ ซึ่งเป็นขั้นตอนการเรียนรู้ที่สมบูรณ์ที่สุด โดยผู้เรียนจะนำความรู้ที่เก็บสะสมไว้ออกมาปฏิบัติ หรือกระทำได้อย่างถูกต้อง (Gagne' อ้าง ใน อرنันท์ หาญยุทธ, 2532) นอกจากนี้ผู้วิจัยได้ใช้แนวคิดของคลิส (Klis, 1981) ในเรื่องการดูแลต่อเนื้อ เพื่อเน้นการให้บริการสุขภาพอย่างต่อเนื่องและสมบูรณ์แบบ โดยใช้นิรนุชของการนิเทศที่กำหนดแผนการนิเทศ เพื่อติดตามช่วยเหลือกระตุ้นส่งเสริม ให้มารดามีความมั่นใจ ในเรื่องการปฏิบัติตัวหลังคลอด และสามารถตอบสนองต่อสิ่งเร้าด้วยการเชื่อมโยงสิ่งเร้าเติม ในระยะก่อนคลอดไปยังสิ่งเร้าใหม่ในระยะหลังคลอดได้ดี จึงมีผลให้มารดาเกิดการตอบสนอง หลังการสอนที่ดี มีค่าคะแนนเฉลี่ยความรู้ และ เจตคติ สูงกว่าก่อนการสอน

สำหรับการสอนตามปกติที่สอนโดยพยาบาลวิชาชีพที่ปฏิบัติงานและมีคะแนนความรู้ และ เจตคติ หลังการสอนต่ำกว่ากลุ่มที่สอนโดยวิธีบรรยายร่วมกับสถานการณ์จำลองอาจจะ เนื่อง มาจากการให้ความสำคัญต่อบทบาทการสอนสุขภาพอนามัย ที่แตกต่างกัน ซึ่งเกิดจากระบบงาน และการวางแผนงาน โดยให้ความสำคัญของกิจกรรมการพยาบาลด้านอื่นๆ เป็นความสำคัญอันดับ แรก จึงดูเหมือนว่าหากมีเวลาที่เหลือจากการปฏิบัติกิจกรรมการพยาบาลอื่นแล้วจึงจะจัดสรร ให้มีกิจกรรมการเรียนการสอนสุขภาพอนามัย ทำให้การสอนส่วนใหญ่จะ เน้นบทบาทผู้สอนมากกว่า ผู้เรียนและการที่ผู้เรียนมีบทบาทการเรียนการสอนสุขภาพอนามัยน้อย โอกาสที่ผู้เรียนได้แสดง ความคิดเห็นร่วมกันกับผู้สอน หรือระหว่างผู้เรียนกับผู้เรียนด้วยกันน้อย หรืออาจจะไม่ตรงกับ

ความต้องการ การเรียนรู้ของผู้เรียน ทำให้ความพึงพอใจที่จะเรียนรู้ลดน้อยลง จึงมีผลทำให้ การตอบสนองต่อการสอนในด้านความรู้ และ เจตคติน้อยลงได้

ข้อค้นพบที่ได้จากการสอนโดยวิธีบรรยายร่วมกับสถานการณ์จำลองที่ชัดเจนก็คือ ค่า คะแนนเฉลี่ยการปฏิบัติตัวหลังคลอดโดยส่วนรวม ของมารดาที่ได้รับการสอนโดยวิธีบรรยาย ร่วมกับสถานการณ์จำลอง สูงกว่าก่อนการสอนตามปกติมาก แสดงว่าการสอนโดยวิธีดังกล่าวส่งผลให้เกิดการปฏิบัติอย่างชัดเจน ซึ่งควรจะทำให้การสนับสนุนเนื่องจากสอดคล้องกับแนวคิดเกี่ยวกับการเรียนการสอนสุขภาพอนามัย ที่มีเป้าหมายการสอนคือให้ประชาชนมีความสามารถที่จะดูแลสุขภาพของตนเอง ทั้งนี้อาจจะเนื่องมาจากการสอนมารดาด้วยวิธีดังกล่าว ผู้วิจัยได้รู้สถานการณ์ที่เป็นสิ่งเร้าประกอบด้วยบันทึกการสอน ที่มีกิจกรรมการเรียนการสอน ในระยะก่อนคลอดที่เน้นให้ผู้เรียนแสดงความคิดเห็น สาธิตวิธีปฏิบัติตัวให้มารดาเห็นของจริง และให้มารดาได้ทดลองปฏิบัติ เช่น การสาธิตการอาบน้ำบุตรเป็นลำดับขั้นตอน และให้มารดาทดลองปฏิบัติตามหลังการสอน ตลอดจนการใช้สถานการณ์จำลองในรูปของการเขียนให้มารดาอ่านและแสดงความคิดเห็นร่วมกัน ซึ่งกิจกรรมการเรียนการสอนดังกล่าวเน้นให้มารดาได้พูดและแสดงความคิดเห็นได้เห็นการกระทำ ซึ่งทำให้มีการจดจำและรับรู้ข้อมูลได้มากกว่า และการเรียนรู้ทักษะนี้ใช้ทฤษฎีการตอบสนองต่อสิ่งเร้า ตามขั้นตอนของ เจอนโซที่กล่าวว่าบุคคลต้องเรียนรู้การตอบสนองต่อสิ่งเร้าที่จำเป็นสำหรับทักษะ โดยการฝึกหรือทดลองทำมาก่อน (Gagne' อ้างใน จินตนา ยูนิพันธ์ , 2526) และสอดคล้องกับแนวคิดของ ซัมป์สัน (Sumpson อ้างใน จินตนา ยูนิพันธ์, 2526) ซึ่งกล่าวว่า การปฏิบัติทักษะ จะแสดงศักยภาพการใช้พลังสมองในด้าน การรับรู้ ความพร้อม และการตอบสนองตามแนวทางที่ทำให้ โดยการเลียนแบบหรือลองผิดลองถูก ซึ่งถือเป็นการพัฒนาทักษะขั้นเริ่มแรกโดยที่ผู้เรียนจะต้องอยู่ภายใต้การแนะนำของผู้สอน และเมื่อผู้เรียนได้ฝึกปฏิบัติซ้ำก็จะทำให้มีความเชื่อมั่นมากขึ้น และมีผลทำให้การเรียนรู้นั้นคงทนถาวรด้วย (Hilgard and Bower, 1975)

และในการวิจัยครั้งนี้ มารดาได้ฝึกปฏิบัติซ้ำในระยะหลังคลอด โดยปฏิบัติต่อตนเอง และบุตรภายใต้การนิเทศของผู้วิจัย ซึ่งสามารถกระตุ้นให้มารดาใช้ความรู้ความสามารถของตนเองจากการเรียนรู้ในระยะตั้งครรภ์ มีความรู้สึกพอใจและเต็มใจที่จะปฏิบัติต่อตัวเองและบุตรในระยะหลังคลอด ตลอดจนให้กำลังใจและยกย่อง เมื่อมารดาปฏิบัติได้ถูกต้องและช่วยเหลือ หรือชี้แนะ เมื่อมารดาปฏิบัติไม่ถูกต้อง ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นตัวกระตุ้นที่จะให้บุคคลเกิดความพอใจ

และสามารถตอบสนองการปฏิบัติตัวที่ถูกต้อง และสนับสนุนทฤษฎีการกระตุ้นส่งเสริมของวรูม (Vroom, 1964) ที่กล่าวว่าบุคคลจะถูกกระตุ้นให้พิจารณาเป้าหมายของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง โดยจะต้องตระหนักถึงคุณค่าของเป้าหมายที่ยึดถือ เมื่อมีความมุ่งมั่นต่อเป้าหมายแล้วก็จะมุ่งไปสู่การปฏิบัติเพื่อความสำเร็จตามเป้าหมาย ข้อค้นพบนี้สอดคล้องกับการศึกษาของเคอร์ทิส และโรเบิร์ต (Curtis and Robert, 1972) ที่ใช้สถานการณ์จำลองในการสอนเพื่อฝึกทักษะการประเมินความต้องการของผู้เรียน พบว่าผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และคุ้นเคยก่อนการฝึกปฏิบัติในสถานการณ์จริงมากกว่าการสอนตามปกติ และสุภา อุษยีน (2531) พบว่า มารดาที่ได้รับการสอนโดยใช้สถานการณ์จำลอง จะมีความสามารถในการแก้ปัญหาสูงกว่า มารดาที่ได้รับการสอนตามปกติ

นอกจากนี้เมื่อพิจารณาค่าคะแนนเฉลี่ยในพฤติกรรมย่อยแต่ละด้านพบว่า การปฏิบัติตัวด้านการดูแลเต้านมและการให้นมบุตร การอาบน้ำและเช็ดสะดือบุตร การรักษาความสะอาดร่างกายและแผลฝีเย็บ และการบริหารร่างกายของมารดาที่ได้รับการสอนโดยวิธีบรรยายร่วมกับสถานการณ์จำลอง สูงกว่ามารดาที่ได้รับการสอนตามปกติ ทั้งนี้อาจจะเนื่องมาจากการปฏิบัติตัวในด้านต่างๆ ที่กล่าวมานี้ เป็นเรื่องที่มารดาต้องการการเรียนรู้ในอันดับแรก ๆ ที่ค้นพบจากการวิจัยของ บูลล์และลอเรนซ์ (Bull and Lawrence, 1985) พบว่ามารดาต้องการการเรียนรู้เรื่องการดูแลแผลฝีเย็บ และการดูแลเต้านมและการให้นมบุตร เป็นอันดับแรก ส่วนกรุยส์ (Gruis, 1977) พบว่ามารดาต้องการการเรียนรู้เรื่องการบริหารร่างกาย เป็นอันดับแรก และ ไฮท์ (Haight, 1977) พบว่ามารดาต้องการการเรียนรู้เรื่องการดูแลบุตร ซึ่งประกอบด้วย การอาบน้ำและการให้นมบุตร สำหรับในประเทศไทย ศิริวารณ เจริญ (2521) พบว่ามารดาต้องการคำแนะนำเรื่องการสังเกตอาการผิดปกติของตนเองและบุตรและโสมกัทร ศรีไชย (2530) พบว่ามารดาหลังคลอดมีความเป็นห่วงเรื่องการสังเกตภาวะการผิดปกติของน้ำคาวปลาและแผลฝีเย็บ และการดูแลบุตรเป็นอันดับแรก จากความต้องการคำแนะนำในเรื่องต่างๆ จึงทำให้มารดาที่มีความพร้อมที่จะเรียนรู้ และมีเจตคติที่ดี เมื่อได้รับการสอนในเรื่องดังกล่าว จึงสามารถถ่ายทอดการเรียนรู้ไปสู่การปฏิบัติได้มากกว่ามารดาในกลุ่มที่ได้รับการสอนตามปกติ

สำหรับการปฏิบัติตัวด้านการรับประทานอาหารและการพักผ่อน ไม่มีความแตกต่างกัน ทั้งกลุ่มควบคุมและกลุ่มทดลอง ทั้งนี้อาจจะเนื่องมาจากการรับประทานอาหารและการพักผ่อนนี้ เป็นความรู้ที่มารดาสามารถเรียนรู้ได้จากสื่อต่างๆ เช่น วิทยุ หนังสือพิมพ์ หรือวารสารต่างๆ และ ได้ผ่านการเรียนในระบบโรงเรียน ที่มีหลักสูตรการเรียนการสอนที่มี

มาตรฐานใกล้เคียงกัน ซึ่งเป็นความรู้ที่ได้สะสมมาในอดีต ประกอบกับสามัญสำนึกของมารดาทุกคนที่เห็นบุตรต้องการให้บุตรได้รับนมมารดาอย่างเพียงพอจึงปฏิบัติตัวในเรื่องการรับประทานอาหารและการพักผ่อนหลังคลอดไม่แตกต่างกัน

3. ความรู้ เจตคติ และการปฏิบัติตัวเรื่องการปฏิบัติหลังคลอดหลังการสอนโดยวิธีบรรยายร่วมกับสถานการณ์จำลอง ของมารดาจำแนกตามอายุ ไม่แตกต่างกันจึงปฏิเสธสมมติฐานที่ว่าความรู้ เจตคติ และการปฏิบัติตัวเรื่องการปฏิบัติหลังคลอดหลังการสอน ของมารดาอายุระหว่าง 20-35 ปี สูงกว่ามารดาอายุต่ำกว่า 20 ปี ทั้งนี้อาจจะเนื่องมาจากมารดาทุกคนเมื่อตั้งครรภ์ จะมีการปรับตัวเพื่อรับบทบาทการเป็นมารดาโดยเฉพาะครั้งแรก มารดาจะให้ความสนใจหาความรู้เพื่อดูแลตัวเองและบุตร นอกจากนี้ การสอนที่ผู้วิจัยจัดขึ้นเป็นการสอนแบบเป็นกลุ่ม มารดาที่มีอายุแตกต่างกันได้แลกเปลี่ยนประสบการณ์ในเรื่องเดียวกัน จึงทำให้มีความรู้ เจตคติ และการปฏิบัติตัวไม่แตกต่างกัน ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของเนลสัน (Nelson, 1979) ที่พบว่า การสอนผู้ใหญ่ อายุของผู้เรียนไม่มีผลต่อการเรียนรู้ ไม่ว่าจะอยู่ในกลุ่มใด ผู้เรียนสามารถรับในสิ่งที่เรียนรู้ได้ทัดเทียมกัน เช่นเดียวกับ มาร์เชอร์ (Marcer, 1981) และ โสมิตร ศรีไชย (2530) ที่พบว่ามารดาหลังคลอดมีความเป็นห่วงในเรื่องการดูแลบุตร ไม่แตกต่างกันตามระดับอายุ

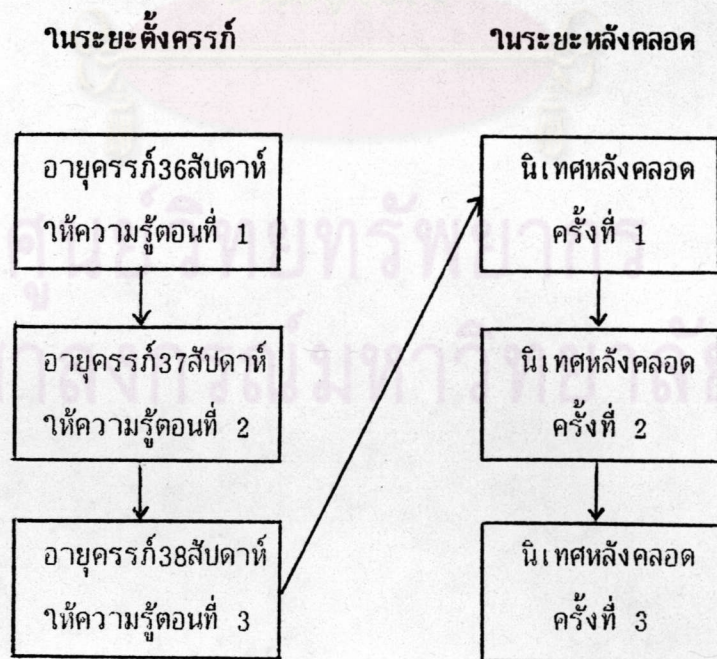
4. ความรู้ เจตคติ และการปฏิบัติตัวหลังคลอด หลังการสอนโดยวิธีบรรยายร่วมกับสถานการณ์จำลอง ของมารดาจำแนกตามระดับการศึกษา ไม่แตกต่างกันจึงปฏิเสธสมมติฐานที่ว่ามารดาที่มีการศึกษาระดับสูงกว่าจะมีความรู้ เจตคติและการปฏิบัติตัวเรื่องการปฏิบัติตัวหลังคลอดหลังการสอนมากกว่ามารดา ที่มีการศึกษาระดับต่ำกว่า ทั้งนี้อาจจะเนื่องมาจากปัจจุบันประชาชนสนใจเรื่องสุขภาพมากกว่าในอดีตการเรียนรู้ทางสุขภาพอนามัยของมารดาเป็นการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นได้ทั้งในระบบโรงเรียน และนอกระบบโรงเรียน มารดาสามารถรับข่าวสารสุขภาพอนามัยในเรื่องการปฏิบัติหลังคลอดจากเอกสารทางสุขภาพต่างๆ จากสื่อมวลชน จากวิทยุ และ วิทยุทัศน์ ซึ่งส่วนใหญ่ จะมีเป้าหมายเดียวกันคือ สร้างความสามารถในการพึ่งตนเอง ดังนั้นจึงพยายามถ่ายทอดสาระทางสุขภาพ โดยใช้ภาษาที่เข้าใจง่าย คนทุกระดับสามารถนำไปปฏิบัติได้

นอกจากนี้การเกิดเจตคติจะขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายอย่าง ได้แก่ อายุ ประสบการณ์ฐานะทาง เศรษฐกิจ หรือขึ้นอยู่กับคนจำนวนมากกว่าจะมีเจตคติอย่างไร ส่วนที่เหลือก็จะมีเจตคติคล้ายตามด้วย (สุโท เจริญสุข, 2517) ดังนั้นจึงมีผลทำให้ มารดาที่มีการศึกษาระดับต่างกัน

มีความรู้ เจตคติ และการปฏิบัติตัวไม่แตกต่างกัน สอดคล้องกับการวิจัยของ โสมภัทร ศรีไชย (2530) ที่พบว่ามารดาหลังคลอดมีความเป็นห่วงในเรื่องการดูแลบุตร ไม่แตกต่างกัน ตามระดับการศึกษา แต่ไม่สอดคล้องกับ โรเจอร์ (Roger, 1969) ที่ให้แนวคิดว่า ผู้ที่ได้รับการศึกษาระดับสูง สามารถเรียนรู้ได้มากกว่า ผู้ที่ได้รับการศึกษาที่ต่ำกว่า

ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1. จากผลการวิจัยพบว่า การสอนมารดาเรื่องการปฏิบัติตัวหลังคลอดโดยวิธีบรรยายร่วมกับสถานการณ์จำลอง ในระยะตั้งครรภ์ และติดตามดูแลอย่างต่อเนื่อง โดยการนิเทศในระยะหลังคลอด สามารถทำให้มารดามีความรู้ เจตคติ และการปฏิบัติตัวได้มากกว่า การสอนตามปกติ โดยเฉพาะความสามารถในด้านการปฏิบัติแตกต่างกัน มากจนเห็นชัดเจน ดังนั้นผลการวิจัยนี้สามารถนำมาใช้ในการปฏิบัติได้ เป็นการพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนสุขภาพอนามัยในแผนกสูติกรรม ซึ่งสามารถจัดเป็นแผนการเจ้าหน้าที่มารดาหลังคลอดปกติ และจะช่วยทำให้มารดาหลังคลอดที่อยู่โรงพยาบาลในระยะสั้นๆ สามารถดูแลตัวเองและบุตรได้อย่างมีประสิทธิภาพ ผู้วิจัยขอเสนอรูปแบบการสอนมารดา เรื่องการปฏิบัติตัวหลังการคลอดดังนี้

ภาพที่ 1: รูปแบบการให้ความรู้สตรีตั้งครรภ์อย่างต่อเนื่อง

โดยมีรายละเอียดดังนี้

1.1 วัตถุประสงค์ของการสอน เพื่อให้หญิงตั้งครรภ์มีความรู้ เจตคติ และ การปฏิบัติตัว ในระยะ หลังคลอดได้ถูกต้อง เหมาะสม

1.2 เนื้อหาการสอนในระยะตั้งครรภ์ 36 สัปดาห์ ถึง 38 สัปดาห์ มีดังนี้

ตอนที่ 1 เรื่อง การเปลี่ยนแปลงทางร่างกายและจิตใจในระยะหลังคลอด การดูแลเต้านมและให้นมบุตร ใช้เวลา 30 นาที

ตอนที่ 2 เรื่อง วิธีการอาบน้ำบุตร การรักษาความสะอาดร่างกาย และ แผลฝีเย็บการพักผ่อน และการทานอาหารสำหรับ มารดาหลังคลอด ใช้เวลา 30-35 นาที

ตอนที่ 3 เรื่อง การบริหารร่างกายหลังคลอด การวางแผนครอบครัว อาการผิดปกติของมารดาและบุตรที่อาจจะเกิดขึ้น และ การมาตรวจตามนัด ใช้เวลา 30-35 นาที

แผนการนิเทศในระยะหลังคลอด ตั้งแต่รับผู้ป่วยจนกระทั่งจำหน่ายผู้ป่วย มีดังนี้

นิเทศครั้งที่ 1 เรื่องการดูแลเต้านมและให้นมบุตรการรับประทานอาหาร ของมารดาใช้เวลา 30 นาที

นิเทศครั้งที่ 2 เรื่อง การอาบน้ำบุตร การทำความสะอาดร่างกายและ แผลฝีเย็บ

นิเทศครั้งที่ 3 เรื่อง การบริหารร่างกาย การวางแผนครอบครัว อาการผิดปกติของมารดาและบุตร การมาตรวจตามนัด ใช้เวลา 30 นาที

1.3 กิจกรรมการเรียนการสอน สอนเป็นกลุ่มเน้นบทบาทผู้เรียนมากกว่าผู้ สอน ประกอบด้วย การบรรยาย สาธิตวิธีการปฏิบัติ ชักถาม ให้มารดาแสดงความคิดเห็น และใช้สถานการณ์จำลองในรูปแบบของการเขียน จำนวน 5 สถานการณ์ ให้มารดาอภิปราย ปัญหาพร้อมกันเพื่อเสนอแนวทางปฏิบัติ

1.4 สื่อการสอน ประกอบด้วยรูปภาพสี จัดทำเป็นแผ่นพลิก ตัวอย่างอาหาร สถานการณ์จำลองพร้อมรูปภาพ บัตรคำถามพร้อมตัวเลือกสอดคล้องกับสถานการณ์จำลอง ประกอบ การอภิปรายหรือแสดงความคิดเห็น

1.5 การประเมินผล จากการตอบคำถามขณะสอน จากการทดลองปฏิบัติ ตามหลังขั้นตอนการสาธิต อภิปรายปัญหาจากสถานการณ์จำลองและจากการประเมินผลการปฏิบัติจริง โดยการนิเทศในระยหลังคลอด

2. การนำรูปแบบการสอนโดยวิธีบรรยายร่วมกับสถานการณ์จำลองนี้ไปใช้ สามารถใช้ได้กับบุคลากรทางสุขภาพอนามัยทุกระดับ ได้แก่ พยาบาลวิชาชีพ นักศึกษาพยาบาล ผู้ช่วยพยาบาล ผดุงครรภ์ตลอดจนเจ้าหน้าที่สถานอนามัยเป็นต้น โดยไม่ต้องจัดอบรมวิธีการใช้ ก็สามารถใช้อย่างถูกต้อง เพราะเนื้อหาการสอนและสถานการณ์จำลองที่นำไปใช้ได้บอกวิธีการปฏิบัติที่ชัดเจนไว้แล้ว และสามารถใช้ได้ในทุกโรงพยาบาล หรือชุมชนที่มีหญิงตั้งครรภ์มารับบริการ

ข้อเสนอแนะทั่วไป

1. ฝ่ายการบริหารการพยาบาล ควรจัดระบบงานและวางแผนงานโดยสนับสนุน และให้ความสำคัญในการลำดับกิจกรรมการเรียนการสอนสุขภาพอนามัยในแผนกสูติกรรมมาให้อยู่ในอันดับแรก และจัดแผนการสอนเป็นชุดๆ งานแรกตามหัวข้อเรื่องที่จะสอน เพื่อเป็นแนวทางให้พยาบาลนำไปปฏิบัติได้ และควรทำบัตรเข้าฟังการสอนสำหรับมารดาแต่ละคนโดยติดบัตรไว้ที่ใบฝากครรภ์ เพื่อสะดวกในการที่พยาบาลตรวจสอบรายการตามหัวข้อเรื่องที่มารดาได้รับการสอน

2. ฝ่ายการศึกษาควรส่งเสริมสร้าง ความสามารถในการเรียนการสอนสุขภาพอนามัยให้กับนักศึกษาที่ดีที่สุด ซึ่งอาจจะจัดรายวิชาเกี่ยวกับกระบวนการเรียนการสอนทางสุขภาพอนามัยและต้องติดตามความก้าวหน้าของเทคนิควิธีและกลยุทธ์ด้านการสอนอย่างต่อเนื่อง เพื่อจะได้นำมาพัฒนาการสอนให้ดียิ่งขึ้น

3. การสอนโดยใช้สถานการณ์จำลองสามารถประยุกต์ใช้กับสื่ออื่นๆ ได้แก่ เทปเสียง และวีดิทัศน์ โดยนำสถานการณ์จำลองในรูปของการเขียน ไปบันทึกเทปโทรทัศน์ หรือการใช้โปรแกรมสถานการณ์จำลองบรรจุลงในคอมพิวเตอร์ ให้เหมาะสมกับความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีที่เปลี่ยนแปลงไป และสามารถเข้าถึงกลุ่มคนจำนวนมากได้

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ปรับแผนการสอนสุขภาพอนามัยที่เน้นการดูแลต่อเนื่อง โดยประยุกต์ใช้กับมารดาที่มีโรคแทรกซ้อน ก่อนและหลังคลอดในแต่ละโรค และทดลองทบทวนวิจัยเพื่อหาผลที่ได้ไปเป็นแนวทางในการปฏิบัติ ต่อไป
2. จัดรูปแบบการสอนโดยให้สามีมีส่วนร่วมในการเข้าฟังการสอนและช่วยเหลือมารดาในการดูแลบุตร และวัดผลการช่วยเหลือของสามีในการดูแลบุตรในระยะหลังคลอด

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย